

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER VE EĞİTİM BİLİMLERİ ETİK KURULU İLKELERİ¹

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Etik Kurulu'nun misyonu araştırmaların bilimsel etik kurallarına uygun olarak yürütülmesi için araştırmacılara yol gösterici olmak ve bu açıdan araştırma projelerini incelemek ve denetlemektir.

Bilimsel araştırma etiği bir yönüyle, araştırmaya katılan katılımcıların hakları, özgürlükleri, menfaatleri, mahremiyetleri, ruh ve beden bütünlükleri gibi konularla ilgilidir. Bu açıdan bilimsel etik katılımcıların haklarının korunması, kişisel hak ve özgürlüklere saygı, gönüllü katılım, minimum risk ve maksimum yarar, risk grupları için azami özen, mahremiyetin korunması gibi ilkeleri içermektedir. Diğer yönüyle ise, bilimsel araştırma etiği araştırmanın yapılması ve araştırma sonuçlarının yayınlanması aşamalarında dürüstlük, şeffaflık, diğer araştırmacıların haklarına saygı, intihalden kaçınma, haksız menfaat sağlamaktan kaçınma gibi hususları kapsar. Bilimsel araştırma etiğinin bu hususlar dışında da farklı boyutları vardır.

ÇOMÜ Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Etik Kurulu'nun temel görevlerinden birisi araştırma projelerini bilimsel araştırma etiği açısından değerlendirmektir. Araştırmacılar tarafından yapılan değerlendirme başvuruları Etik Kurulu İlkeleri çerçevesinde incelenir. Etik Kurulu İlkeleri, Kurul kararlarının etik dayanaklarını belirlemenin yanı sıra, araştırmacıları bilimsel araştırma etiği konusunda bilgilendirme amacı taşımaktadır. Etik Kurulu İlkeleri Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen, sosyal bilimler (sosyal, beşeri ve idari bilimler) ile eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme (eğitim bilimleri, alan eğitimi) temel alanlarında yapılan araştırmalar için geçerlidir.

ÇOMÜ Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Etik Kurulu İlkeleri bilimsel araştırma etiğinin bütün boyutlarını kapsamaz. Etik Kurulun görev alanı gereği, Etik Kurulu İlkeleri daha çok araştırmaların hukukun temel ilkelerine, insan hak ve özgürlüklerine ve insani değerlere uygun olarak yürütülmesi ve katılımcıların haklarının korunması ile ilgilidir.

¹ ÇOMÜ Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Etik Kurulu İlkeleri, Etik Kurulun 04.03.2015 tarih ve 2/6 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Etik Kurulu İlkelerinin oluşturulmasında aşağıda belirtilen kaynaklardan yararlanılmıştır:

Florida State University Office of Research (t.y.). *Human Subjects Committee*. <http://www.research.fsu.edu/humansubjects>

The National Committee for Research Ethics in the Social Sciences and the Humanities (2006). *Guidelines for research ethics in the social sciences, law and the humanities*. Oslo: NESH.

ÇOMÜ Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Etik Kurulu İlkeleri üç ana başlık altında toplanır:

1. Genel ilkeler
2. Bilimsel araştırmadan doğrudan etkilenen taraflarla ilgili ilkeler
3. Bilimsel araştırma sonuçlarının kullanılması ve yayınlanmasıyla ilgili ilkeler

1- Genel İlkeler

1.1. Bilimsel araştırma etiğinin önemi ve araştırmacının sorumluluğu

Bilimsel araştırmaların yürütülmesinde göz önüne alınacak hususların başında bilimsel etik kuralları gelir. Bilimsel araştırma etiğine riayet tüm araştırmalar ve araştırmacılar için bağlayıcı bir zorunluluktur.

Araştırmaların bilimsel etiğe uygun olarak yürütülmesi öncelikle araştırmanın yürütücülüğünü yüklenen araştırmacının (sorumlu araştırmacı) sorumluluğundadır. Sorumlu araştırmacı araştırma sürecinin her aşamasında bilimsel etiğin gereklerini yerine getirmek zorundadır. Araştırmaya katılan diğeri araştırmacılar araştırmanın kendilerini ilgilendiren bölümlerinde bilimsel etiğe uygun hareket etmekle yükümlüdür.

Bilimsel araştırma etiği açısından kurumların da sorumluluğu vardır. Kurumlar bilimsel etiğe yönelik önlemler almalı, araştırmaların etik ilkelere uygun olarak yapılmasını teşvik etmeli, etik ilkeler konusunda farkındalık oluşmasını sağlamalı ve gerekli denetimleri yapmalıdır.

1.2. Bağımsızlık

Bilimsel araştırma süreçleri araştırmacılar tarafından bilimsel amaçlar ve ilkeler çerçevesinde, özgür ve bağımsız bir biçimde yürütülmelidir. Kamu veya özel kurum ve kuruluşların araştırma sürecine *araştırma sonuçlarını etkileyecek şekilde* müdahil olmaları kabul edilemez. Bilimsel bilgi üretimi süreci önceden belirlenmiş bilim dışı amaçlara, beklentilere ve menfaatlere göre yönlendirilmemelidir. Araştırmacılar bilimsel etik kurallarının uygulanması açısından da bağımsız bir biçimde davranmalıdır.

1.3. Açıklık ve dürüstlük

Araştırmacılar araştırmanın katılımcılarına ve araştırmayla ilgili üçüncü taraflara karşı açık, şeffaf ve dürüst bir biçimde hareket etmekle yükümlüdür. Araştırmanın niteliğinin zorunlu olarak gerektirdiği durumlar dışında, katılımcılardan ve ilgili taraflardan bilgi saklanamaz, bilinçli olarak eksik veya yanlış

bilgilendirme yapılamaz. (Araştırmanın niteliği gereği bazı bilgilerin katılımcılardan gizlenmesiyle ilgili olarak, bakınız: 2.3. *Katılımcıların bilgilendirilmesi yükümlülüğü*).

1.4. Bireysel özgürlüklere ve insani değerlere saygı

Araştırmacılar bireysel özgürlüklere ve insani değerlere saygı prensibine göre hareket etmelidir. Bilimsel amaçlar uğruna, insan hak ve özgürlüklerine ve temel insani değerlere aykırı uygulamaların yapılması kabul edilemez.

1.5. Hukuk kurallarına saygı

Bilimsel araştırmalar hukukun genel ilkelerine, Anayasaya ve diğer hukuk kurallarına uygun bir biçimde yürütülmelidir. Bilimsel amaçlar hukuk kurallarının çiğnenmesini meşru kılmaz.

1.6. Farklı görüş, inanç ve değerlere saygı

Araştırmacılar katılımcıların değer, inanç ve görüşlerine, bunların niteliği her ne olursa olsun saygı göstermek zorundadır. Özellikle, araştırma konularının etnik, dini, sosyal, kültürel ve ideolojik olarak azınlık durumunda olan grupları kapsadığı durumlarda, katılımcıların görüş, inanç ve değerlerine azami düzeyde saygı gösterilmeli, veri toplama sürecinde grubun hassasiyetleri dikkate alınmalıdır.

1.7. Tarihi, kültürel ve doğal mirasa saygı

Araştırmacılar araştırma sürecinde tarihi ve kültürel miras kapsamına giren eserlerin ve doğal çevrenin korunmasına azami düzeyde özen göstermelidir. Tarihi ve kültürel eserler üzerinde yapılacak çalışmalar bu eserlere kalıcı zararlar vermeyecek şekilde sürdürülmelidir. Araştırmalar doğal çevreye kalıcı zararlar vermeyecek biçimde planlanmalı ve yürütülmelidir.

2- Bilimsel araştırmadan doğrudan etkilenen taraflarla ilgili ilkeler

2.1. Gönüllü katılım ilkesi ve izin alma yükümlülüğü

Katılımcıların araştırmaya gönüllü olarak katılmaları bilimsel araştırma etiğinin en önemli ilkelerinden birisidir. Katılımcılar araştırmaya katılıp katılmayacaklarına baskı altında olmadan, kendi özgür iradeleri ile karar vermelidir. Katılımcılara araştırmaya katılmaya yönelik doğrudan veya dolaylı, açık veya üstü kapalı hiçbir baskı ve dayatma yapılmamalıdır. Araştırmacı nezaket kuralları içinde katılımcıları araştırmaya katılmaya davet edebilir. Ancak, araştırmaya katılma konusunda ısrar etme

veya katılmama gerekçelerini sorgulama gibi davranışlar sergileyemez. Araştırmacı kendi statüsünü veya herhangi bir özel veya kamu kurumunun etkisini katılımcıları araştırmaya katılmaya mecbur etmek veya katılma konusunda ikna etmek için kullanamaz.

İlgili kurumlardan izin almış olmak gönüllü katılım ilkesini ortadan kaldırmaz. Örneğin, üniversite öğrencilerine anket uygulamak için ilgili üniversitenin yönetiminden izin alan araştırmacı, ayrıca her bir katılımcının gönüllü katılımını da sağlamak zorundadır.

Gönüllü katılım katılımcıdan alınacak izinle sağlanır. İzin, sözlü olarak veya katılımcıya imzalatılacak onam formuyla yazılı olarak alınabilir. İzin öncesinde katılımcı araştırmayla ilgili olarak bilgilendirilmelidir (Bakınız: *2.3. Katılımcıların bilgilendirilmesi yükümlülüğü*).

Resmi veya özel kurumlarda yapılacak araştırmalarda, ilgili kurumun kuralları gereği kurumdan da izin almak gerekebilir. Bu gibi durumlarda, kurumdan izin alınmasının gerekli olup olmadığının araştırılması ve gerekli ise izinlerin alınması araştırmacının sorumluluğundadır.

Bazı araştırma türlerinde katılımcılardan izin almak mümkün olmayabilir. Katılımcılardan izin alınmasının mümkün olmadığı araştırmalar genellikle çocuklar, zihinsel özürlü bireyler, zihinsel yetileri zayıflamış yaşlılar gibi grupların katıldığı araştırmalardır. Bu durumlarda ilgili bireylerin velayet veya vesayetini üstlenen kişiler veya kurumlardan izin alınmalıdır (Bakınız: *2.6. Çocukların ve diğer risk gruplarının korunması*).

Kamuya açık alanlarda kalabalık insan gruplarının gözlemlenmesi gibi, katılımcıların araştırmaya pasif olarak katıldığı bazı durumlarda da izin alınması mümkün olmayabilir. Bu durumda araştırmacı, katılımcıların gizliliğinin sağlanmasına azami düzeyde dikkat etmelidir.

Bazı durumlara yazılı izin alınması zorunlu olabilir. Katılımcılar açısından maddi veya manevi olarak önemli sonuçlar doğurabilecek durumlar söz konusu ise yazılı izin alınması gerekir. Örneğin, katılımcılardan toplanan ses, fotoğraf ve video görüntüsü gibi kişisel verilerin kamuya açık olarak kullanılması planlanıyorsa, mutlaka yazılı izin alınmalı ve bu durum açık bir biçimde onam formunda belirtilmelidir. Fiziki aktivitelerin yapılması gibi katılımcılar açısından riskler içeren durumlarda da yazılı izin alınması gerekebilir.

Gönüllü katılım ilkesi katılımcıların herhangi bir aşamada araştırmadan ayrılma hakkını da içerir. Katılımcı araştırmadan ayrılmak için hiçbir mazeret veya gerekçe göstermek zorunda değildir. Araştırmadan ayrılan katılımcı kendisiyle ilgili verilerin araştırmada kullanılmamasını ve imha edilmesini isteyebilir.

2.2. Özel hayatın gizliliğine saygı

Araştırmacılar katılımcıların mahremiyetine saygı duymalıdır. Mahremiyete saygı katılımcıların açığa çıkmasından rahatsız olabilecekleri özel hayat ve sağlıkla ilgili bilgiler, aile ve sosyal çevre ile ilgili bilgiler, politik ve dini görüşler, cinsel tercihler gibi konuları kapsar. Araştırmacılar mahrem konularla ilgili soru sorarken nezaket kurallarına uygun hareket etmeli ve katılımcılar üzerinde herhangi bir baskı oluşturmamalıdır.

Katılımcıların özel hayatlarıyla ilgili veriler sadece araştırmanın amaçları açısından gerekliyse toplanabilir. Araştırmanın amaçları açısından birinci dereceden gereklilik arz etmiyorsa, özel hayatla ilgili veri toplanmamalıdır.

Kişilik haklarına ve özel hayata saygı hayatta olmayan kişiler için de geçerlidir. Bu kişilerle ilgili verilerin toplanması ve kullanılmasında özel hassasiyet göstermek gerekir. Vefat etmiş kişilerin hatırasına ve yakınlarının duygu ve düşüncelerine saygı göstermek insani değerlerin gereğidir.

Katılımcılardan toplanan kişisel verilerin korunması ve araştırma sonuçlarının yayınlanması aşamasında katılımcıların kimliklerinin gizliliğinin sağlanması araştırmacının sorumluluğundadır (Bakınız: 2.4. *Kişisel verilerin korunması ve imhası*; 3.1. *Gizliliğin sağlanması*).

2.3. Katılımcıların bilgilendirilmesi yükümlülüğü

Katılımcılara araştırmanın kapsamı, amacı, yöntemleri, araştırmaya katılımın sonuçları ve araştırmanın finans kaynağı gibi konularda gerekli tüm bilgiler verilmelidir. Bu bilgiler baskı oluşturmadan tarafsız bir şekilde verilmeli ve araştırmaya katılımın gönüllülük esasına bağlı olduğu ifade edilmelidir. Bilgilendirme katılımcılardan katılım izni almadan önce yapılmalıdır.

Katılım izni öncesinde yapılan genel bilgilendirme, sözlü olarak veya yazılı form kullanılarak yapılabilir. Bilgilendirmenin katılımcıların anlayacağı şekilde ve açık bir dil kullanılarak yapılmasına dikkat edilmelidir.

Kamuya açık alanlarda kalabalık insan gruplarının gözlemlenmesi gibi durumlarda veri toplama süreci bilgilendirme olmadan yapılabilmektedir. Bu durumda veri toplama katılımcıların kimliklerini açığa çıkarmayacak şekilde yapılmalıdır.

Bazı durumlarda, araştırmanın niteliği gereği bazı hususlarda katılımcılara bilgi verilmemesi veya kısmi olarak bilgilendirilmesi gerekebilir. Bu tür durumlar gerekçelendirilmelidir. Katılımcıların bilgilendirilmediği hususlar, onlar açısından maddi veya manevi olarak önemli sonuçlar doğurabilecek

nitelikte olmamalıdır. Bu tür durumlarda araştırma öncesinde genel bilgiler verilir, araştırmanın ilerleyen safhalarında daha detaylı bilgiler verilebilir ve katılımcılara neden kısmi olarak bilgilendirildikleri açıklanabilir.

2.4. Kişisel verilerin korunması ve imhası

Araştırmacı, araştırma sürecinde katılımcılardan topladığı kişisel verileri korumakla yükümlüdür. Kişisel veriler katılımcının kimliğinin tespit edilmesini sağlayacak her türlü veriyi kapsar. Bunlar katılımcıların kimlik ve iletişim bilgileri gibi veriler olabileceği gibi, ses, fotoğraf ve görüntü kaydı gibi veriler de olabilir. Araştırmacı hem fiziki, hem de dijital ortamda bunların korunmasıyla ilgili önlemleri almalıdır. Veriler üçüncü kişilerin kolayca ulaşabilecekleri ortamlarda saklanmamalıdır.

Eğer mümkünse, kişilerin tespit edilmesine olanak sağlayan verilerle araştırmanın diğer verileri ayrı ayrı saklanmalıdır. Bu durumda kişisel verilerin sadece fiziki ortamda saklanması ve dijital ortama aktarılmaması daha uygundur.

Kişisel veriler araştırmanın amaçlarına ulaşması için gerekli süreden daha uzun bir süre saklanmamalıdır. Saklanma gerekliliği ortadan kalktıktan sonra mutlaka imha edilmelidir.

2.5. Zarar görmenin önlenmesi

Sosyal araştırmalar ve eğitim araştırmalarında tıp alanındaki araştırmalara nazaran katılımcıların fiziksel zarar görmesi olasılığı daha düşük olsa da, araştırmacılar katılımcıların herhangi bir şekilde zarar görmesini engellemekle yükümlüdür. Araştırmacı bununla ilgili tüm önlemleri almalı ve katılımcıları olası riskler konusunda bilgilendirilmelidir.

2.6. Çocukların ve diğer risk gruplarının korunması

Araştırma katılımcılarının çocuklar (18 yaş altı bireyler), zihinsel engelliler ve yaşlılar gibi risk gruplarının olduğu durumlarda bilimsel etik açısından özel tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Çocukların katılımcı olduğu araştırmalarda araştırmacının ilgili yaş grubu hakkında bilgiye sahip olması ve çocukların araştırma sürecinden zarar görmemesi için tüm önlemleri alması beklenir. Çocuklar için gönüllülük ilkesinin sağlanması ve izin alma daha farklı bir biçimde gerçekleşir. Ebeveynlerinden veya çocukların korunması üstlenen kurumdan izin alınması gerekir. Ebeveynlerden veya ilgili kurumlardan alınan iznin yanı sıra, eğer katılım kararını verebilecek ve kendi fikirlerini ifade edebilecek yaşta iseler çocuklardan da izin alınmalıdır. Çocuklar yaşlarına uygun bir dil ile araştırma konusunda

bilgilendirilmeli, katılımın gönüllülük esasına bağlı olduğu ve istedikleri herhangi bir zamanda araştırmadan ayrılacakları ifade edilmelidir.

On sekiz yaş altı öğrencilerin katılımıyla okul ortamında yapılan eğitim araştırmalarında ilgili eğitim otoritelerinden (İl Millî Eğitim Müdürlüğü, vs.) alınan izin yeterli olup olmadığı toplanacak verilerin niteliğine göre değişir. Öğrencilerin kimliğini ortaya koyabilecek kişisel verilerin toplanmadığı araştırmalarda eğitim otoritelerinden izin alınması yeterli olabilir. Öğrencilerin kolayca tanınabileceği fotoğraf veya video görüntü kaydı gibi verilerin toplanmasının öngörüldüğü araştırmalarda ise öğrencilerin ebeveynlerinden izin alınmalıdır. Öğrenciler için risk oluşturabilecek fiziki aktiviteleri içeren araştırmalarda da ebeveynlerinden izin alınmalıdır.

Zihinsel engelliler ve yaşlılar gibi risk gruplarının katılımıyla yapılacak araştırmalarda katılım izni öncelikle ilgili bireylerin vesayetine sahip kişilerden veya kurumlardan alınmalıdır. İlgili bireyler anlama ve karar verme için belirli bir düzeyde zihinsel melekeye sahiplerse, kendilerine de bilgilendirme yapılmalı ve gönüllü katılım sağlanmalıdır.

Çocuklar ve diğer risk gruplarının katıldığı araştırmalarda, araştırmacılar olası risklere karşı hassas olmalıdır. Katılımcılara maddi veya manevi olarak zarar verebilecek riskler minimize edilmelidir.

Toplumsal, siyasi veya ekonomik olarak dezavantajlı konumda bulunan veya ayrımcılığa uğrayan gruplar üzerinde yapılan araştırmalarda da bilimsel etik ilkelerinin uygulanmasında daha hassas ve dikkatli davranılmalıdır. Böyle durumlarda kişisel verilerin gizliliğinin sağlanması daha fazla önem taşımaktadır. Veri toplama süreci, verilerin saklanması ve yayınlanması aşamalarında katılımcıların uğrayabileceği zararlar öngörülmesi ve bunların engellenmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

2.7. Üçüncü taraflara karşı sorumlu olma

Araştırmacılar araştırma yapılan çevrede bulunan, ancak araştırmada doğrudan yer almayan kişilerin araştırma sonuçlarından olumsuz etkilenmemeleri için gerekli önlemleri almalıdır.

Okul ve benzeri ortamlarda yapılan araştırmalarda, araştırma süreci kurumun işleyişini bozmayacak, faaliyetlere zarar vermeyecek ve araştırmaya katılmayan kişileri rahatsız etmeyecek şekilde planlanmalı ve yürütülmelidir.

Veri toplama sürecinde bazen araştırmaya katılmayan kişilerin verilerinin de toplandığı görülmektedir. Örneğin veri toplama amaçlı video kaydı yapılırken araştırmaya katılanların dışındaki kişiler de gözlenmiş ve görüntülenmiş olabilir. Bu gibi durumların yaşanmaması için gerekli tedbirler alınmalı ve yanlışlıkla toplanan veriler imha edilmelidir.

Bazı durumlarda katılımcının yakın çevresindeki bireyler (özellikle çocuklar) araştırma sürecinden etkilenebilmektedir. Bu gibi durumlar öngörülmesi ve gerekli önlemler alınmalıdır.

2.8. Özel çıkarlara saygı gösterilmesi yükümlülüğü

Özel kurum ve kuruluşlar sahip oldukları bilgi ve belgelerin gizli tutulmasını isteme hakkına sahiptir. Bu kurumların, yasaların gerektirdiği durumlar haricinde dışarıya bilgi verme zorunlulukları bulunmamaktadır. Bu kurumlarda veya kurumda çalışan kişilerin katılımıyla yapılan araştırmalarda, araştırmacı kurumların hukuka uygun ve meşru istek ve çıkarlarını dikkate almak zorundadır. Hukuka uygun ve meşru özel çıkarlara saygı ilkesi kurumların yanı sıra, kişiler için de geçerlidir.

2.9. Hukuka uygun olmayan olguların gözlenmesi durumunda araştırmacının sorumluluğu

Özellikle sosyal ve ekonomik problemlerin ele alındığı araştırmalarda, araştırmacı hukuka ve insan hak ve özgürlüklerine aykırı durumlara şahit olabilir. Bu durumda, katılımcıların gizliliğinin korunması ilkesi bazı problemlerin ortaya çıkmasına sebep olabilir. Her hâlükârda, araştırmacı legal olmayan fiillerden ve suça dolaylı olarak karışma gibi durumlardan kaçınmalıdır. Aile içi şiddet, zayıf bireylerin istismarı, insan hakları ihlali, hayvan hakları ihlali gibi hukuka aykırı davranışların kurbanlarının korunması gerektiği durumlarda, araştırmacı durumu ilgili yasal mercilere bildirmekle yükümlüdür.

3- Bilimsel araştırma sonuçlarının kullanılması ve yayınlanmasıyla ilgili ilkeler

3.1. Gizliliğin sağlanması

Araştırmada toplanan verilerin kullanılması ve araştırma sonuçlarının yayınlanması aşamalarında, katılımcıların gizliliğinin sağlanması gerekir. Bu amaçla, katılımcının kimliğinin tespit edilmesine neden olabilecek bilgi ve belgeler kamuya açık olarak yayınlanmamalıdır. Katılımcıların isimlerinin gizlenmesi, gizliliğin korunması için her zaman yeterli olmayabilir. Katılımcıların kimliği bazen dolaylı verilerin birleştirilmesiyle de tespit edilebilir. Örneğin az sayıda öğretmenin çalıştığı bir okulda yapılan araştırmada, kurum, yaş, cinsiyet, öğretmenlik branşı gibi bilgilerin birleştirilmesiyle katılımcıların kimliği ortaya çıkarılabilir. Araştırmacı bu tür durumları öngörmeli ve gizliliğin sağlanması için gerekli önlemleri almalıdır.

Araştırma kapsamında fotoğraf, ses kaydı veya video görüntüsü gibi kişisel verilerin kamuya açık olarak yayınlanması öngörülüyorsa, bununla ilgili izinlerin katılımcılardan yazılı olarak alınması gerekir. Yazılı izin formunda, verilerin kullanım şartları açık bir biçimde belirtilmelidir.

3.2. Araştırma sonuçlarının duyurulması yükümlülüğü

Katılımcılar veri toplama sürecine katkı sağladıkları araştırmanın sonuçlarıyla ilgili bilgi edinme hakkına sahiptir. Araştırmacı sonuçlar ve ortaya çıkan yayınlar hakkında katılımcıları bilgilendirmelidir. Bu durum, yanlış anlaşılmalara ve yorumlamaların düzeltilmesine de fırsat verebilir. Araştırma sonuçlarını tüm katılımcılara duyurmak veya tüm katılımcıların anlayabileceği şekilde sunmak mümkün olmayabilir. Bu konuda araştırmacı imkânlar dâhilinde gerekli çabayı göstermelidir. Araştırmacının daimi iletişim adreslerinin (e-posta vs.) katılımcılara verilmesi ve araştırma sonuçlarıyla ilgili bu iletişim adreslerinden bilgi edinilebileceğinin taahhüt edilmesi, sonuçların duyurulması için uygun bir önlemdir.

3.3. Araştırma sonuçlarının doğru yansıtılması

Araştırmacı araştırma sonuçlarını yayınlarken, istenen sonuçları verecek şekilde sınırlandırmak veya araştırma sonuçlarını kasıtlı olarak çarpıtmak gibi davranışlardan kaçınmak ve sonuçlarının yanlış anlamalara sebep olabilecek şekilde sunulmasını önlemekle yükümlüdür. Bu durum sadece bilimsel açıdan değil, katılımcıların yer aldığı grupların itibarlarının ve menfaatlerinin korunması açısından da önemlidir. Araştırma sonuçlarının kamuoyuna doğru bir biçimde yansıtılması araştırmacının katılımcılara karşı bir yükümlülüğüdür.

3.4. Yeniden kullanım konusunda sınırlılıklar

Araştırma için toplanmış olan kişisel veriler araştırma amaçları dışında hiçbir amaçla ve araştırmada öngörülen kullanma biçimleri dışında hiçbir şekilde kullanılamaz. Ayrıca bir araştırma için toplanan kişisel veriler başka bir araştırma için kullanılamaz. Kişisel verilerin, araştırma sırasında yapılan bilgilendirmede belirtilen amaçlar dışındaki amaçlar için kullanılabilmesi için, katılımcılardan yeni bir izin alınması gerekir.